

ROMA
INTEGRATION

Regional Cooperation Council

ANALIZA
GLAVNIH POLITIKA
USMERENIH NA
INTEGRACIJU ROMA
I AŠKALIJA
NA KOSOVU*

Naslov: Analiza glavnih politika usmerenih na integraciju Roma i Aškalija na Kosovu*
Izdavač: Regional Cooperation Council Roma Integration Action team
Ruzveltova 61, 11 000 Belgrade, Serbia
Tel: +381 (11) 4046 891
Fax: +381 (11) 4046 894
E-mail: romaintegration2020@rcc.int
Website: rcc.int/romaintegration2020/

Autor: Ardita Metaj Dika
Urednik: Orhan Usein
Drugi urednici: Shejla Fidani

Dizajn: Šejla Dizdarević
Štampanje: Kuća štampe, Beograd
Tiraž: 25

ISBN: ISBN-978-86-81358-21-4

ANALIZA GLAVNIH POLITIKA USMERENIH NA INTEGRACIJU ROMA I AŠKALIJA NA KOSOVU*

Odricanje odgovornosti: Stavovi izneti u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove Saveta za regionalnu saradnju ili njegovih učesnica, niti Evropske unije i Fondacija za otvoreno društvo.

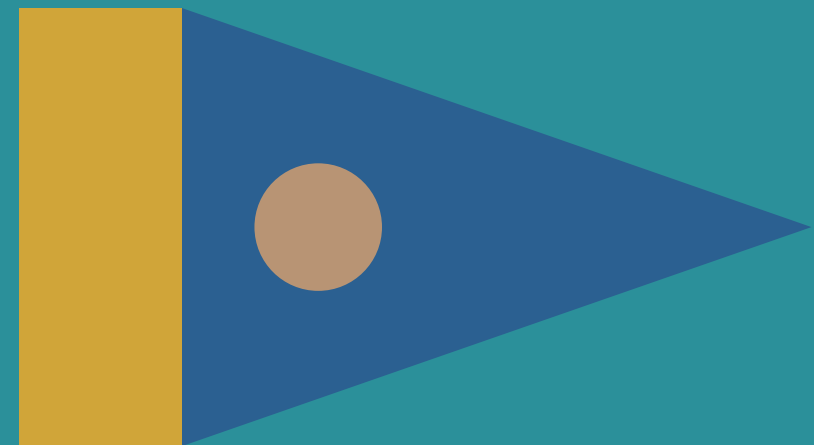
Septembar, 2020

* Ova oznaka ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom 1244/1999 SB UN i Mišljenja MSP o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Sadržaj

Uvod	3
Metodologija	3
Sažetak	4
Zakonodavstvo i politike	5
Zapošljavanje	6
Obazovanje	6
Zdravstvo	11
Stanovanje	12
Nalazi	13
Dobra praksa	17
Prepreke	18
Preporuke	19

Uvod

Svrha ovih analiza je da pruže pregled integracije Roma u državne politike, programe, projekte i intervencije i da se utvrde glavne politike na centralnom nivou koje se mogu ticati zajednica Roma i Aškalija. Namenjene su takođe i prepoznavanju mogućih prepreka koje sprečavaju Rome i Aškalije u sticanju koristi od glavnih politika, utvrđivanju uspešne ili perspektivne mere, iskustva i metode namenjene izradi glavnih politika, projekata i programa koji uključuju Rome i Aškalije i omogućavanju konstruktivne diskusije zasnovane na dokazima u okviru ovih aktivnosti.

Glavne politike su strategije ili planovi aktivnosti koje je usvojila centralna vlada u težnji ka ostvarenju ciljeva u različitim oblastima. Ove politike imaju za cilj da unaprede uslove života i blagostanje za sve građane. Uprkos činjenici da nisu namenjene određenoj etničkoj, socijalnoj ili marginalizovanoj grupi, ipak sva ta dokumenta se odnose na Rome, Aškalije i Egipćane jer oni takođe imaju koristi od tih politika. Unapređenje obrazovnog sistema i školske infrastrukture, bolji sistem zdravstvene zaštite i usluga, ekonomski razvoj i bolji životni standard, neizbežno će voditi do blagostanja svih građana, uključujući i marginalizovane grupe. Ipak, oni na marginama društva možda neće imati koristi toliko koliko privilegovane grupe.

Metodologija

Da bi se realizovao ovaj zadatak, primenjeno je kvalitativno istraživanje. Obuhvatilo je kancelarijski pregled analiza i procenu različitih dokumenata od značaja za integraciju Roma i Aškalija. Konsultovana su, između ostalih, sledeća dokumenta: zakonodavstvo od značaja za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, prethodne i aktuelna Strategija za inkluziju Roma i prateći akcioni planovi, Evropski okvir za nacionalne strategije integracije Roma, Nacionalna razvojna strategija i prateći akcioni plan, razna međunarodna i centralna dokumenta o politikama integracije Roma, izveštaji NVO i članci novinara i naučnih radnika.

Ovaj izveštaj organizovan je u tri dela. Prvi deo ističe ključne elemente i analize pozitivnih zakonskih propisa i glavnih politika koje garantuju prava i koristi manjinskih zajednica na Kosovu*, sa posebnim fokusom na Romima i Aškalijama.

Drugi deo daje pregled politika koje uređuju glavne sektore zapošljavanja, obrazovanja, zdravstva i stanovanja i multisektorska pitanja rodne ravnopravnosti i upisa u matične knjige, koja imaju direktan uticaj na status i dobrobit Roma i Aškalija na Kosovu*.

Treći deo istražuje nalaze, daje primere dobre prakse i preporuke za to kako nastaviti.

Sažetak

Aktuelna situacija zajednica Roma i Aškalija na Kosovu*, kao i kod drugih ekonomija Istočne Evrope, zahteva posvećnost društva ravnopravnosti.

Romska zajednica na Kosovu* sastoji se od tri različite etničke grupe, naime, Roma, Aškalija, i Egipćana. Tri zajednice se međusobno razlikuju po veroispovesti, mestu porekla i jeziku. Romi na Kosovu* su pravoslavni hrišćani i muslimani i govore romski jezik, albanski ili srpski kao prvi jezik. Zajednice Aškalija i Egipćana uglavnom su muslimanske i govore albanski jezik. Za Rome se dugo veruje da su poreklom iz Indije, dok su Aškalije i Egipćani navodno sirijskog i egipatskog porekla.¹ Po popisu iz 2011. godine, na Kosovu* živi 35.784 Roma, Aškalija i Egipćana (8.824 Roma, 15.436 Aškalija i 11.524 Egipćana), odnosno 2 odsto celokupnog stanovništva.²

Glavna politika za integraciju Roma je Strategija i Akcioni plan za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021³ koje je izradila i usvojila Vlada Kosova* u aprilu 2017. godine. Strategija obuhvata četiri važna sektora: obrazovanje, zapošljavanje i socijalno staranje, zdravstvo i stanovanje.

Merama koje je do sada preduzela Vlada, kao i međunarodni donatori i lokalne NVO, unapređen je položaj zajednica Roma i Aškalija. Tome svedoče izveštaji Vlade Kosova* i OEBS-a (Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi) *Pregledni izveštaj o zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana*⁴.

Međutim, iako je došlo do poboljšanja, jaz između zajednica Roma i Aškalija u odnosu na većinsko stanovništvo i dalje je veliki.

Zakonodavstvo i politike

Vladina Strategija za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021 i Akcioni plan za njeno sprovođenje jedini su dokumenti politike od najvećeg značaja za inkluziju pomenutih zajednica. Strategijom i Akcionim planom koordinira Kancelarija za dobru upravu pri kabinetu predsednika Vlade Kosova* koja koordinira i radom resornih ministarstava koja sprovode

¹ Sistematski izveštaj Svetske banke o dijagnostici po zemljama, 2017. Dostupno na <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/pdf/Kosovo-SCD-FINAL-May-5-C-05052017.pdf>.

² Svetska banka, str. 16 izveštaj Izlazak iz kruga isključenosti Roma na Zapadnom Balkanu. Dostupno na: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/642861552321695392/pdf/Breaking-the-Cycle-of-Roma-Exclusion-in-the-Western-Balkans.pdf>.

³ https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/docs/ANG-STRATEGIJA_PËR_PËRFSHIRJEN_E_KOMUNITETEVE_ROM_DHE_ASHKALI_NË_SHOQËRINË_KOSOVARE_2017-2021.pdf.

⁴ https://www.osce.org/files/f/documents/6/7/443587_1.pdf

politiku i međudisciplinarnim Telom za integraciju Roma. Strategija je istakla i četiri prioriteta koja je postavio Evropski okvir za nacionalne strategije integracije Roma i usklađena je sa drugim relevantnim glavnim politikama, naročito sa Nacionalnom razvojnom strategijom⁵.

Sledeći ciljevi odnose se na četiri prioritetne oblasti u Strategiji za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017-2021:

1. Jačati inkluziju i pružati prilike za lični razvoj, obuku i obrazovanje pripadnicima zajednica Roma i Aškalija.
2. Unaprediti ekonomski i socijalni položaj zajednica Roma i Aškalija.
3. Unaprediti zdravstveno stanje i kvalitet života pripadnika zajednica Roma i Aškalija.
4. Obezbediti odgovarajuće i održivo stanovanje za zajednice Roma i Aškalija u skladu sa važećim zakonodavstvom.

Strategija je postavila ishode svakog strateškog cilja i odredila aktivnosti i mere osmišljene za njihovo ostvarenje.

Ova strategija bavi se rodnom ravnopravnošću u jednom jedinom stavu gde naglašava položaj žena iz zajednica Roma i Aškalija koje su izložene dvostrukoj diskriminaciji. Mere i aktivnosti koje se bave njihovim položajem su nejasne. Pitanje rodne ravnopravnosti tretira se kao multidisciplinarno pitanje i u Strategiji i u Akcionom planu.

Kosovo* ima sveobuhvatno i sofisticirano zakonodavstvo, koje je usklađeno sa pravnim tekovinama Evropske unije. Ustav Kosova* predviđa zaštitu i unapređenje osnovnih ljudskih prava i sloboda i garantuje prava svojim zajednicama. Ustav prepoznaje zajednice Roma, Aškalija i Egipćana kao tri zasebne etničke grupe koje žive na Kosovu* i garantuje im upotrebu romskog jezika kao službenog na opštinskom nivou, čime se poštuje Okvirna konvencija Saveta Evrope o zaštiti nacionalnih manjina.

Vlada Kosova* razvila je unapređen pravni okvir i politike zasnovane na međunarodnim standardima i najboljoj praksi za sve zajednice. Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina primenjuje se tako što je uključena u Ustav Kosova*. Zakon o zaštiti i unapređenju prava zajednica (član 9.2) u ovom članu naročito se odnosi na Rome, Aškalije i Egipćane. Zakon o zaštiti od diskriminacije garantuje i promoviše načela ravnopravnosti, jednake zastupljenosti i međuetničke tolerancije i važan je za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana.

⁵ https://kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Development_Strategy_2016-2021_ENG.pdf.

Zapošljavanje

Pripadnici zajednica Roma, Aškalija i Egipćana su po svemu najugroženije grupe na Kosovu*, što najbolje ilustruje tabela koja sledi.⁶

Prihod po stanovniku	Ekstremno siromaštvo (1 USD dnevno)	Stopa nezaposlenosti
Romi, Aškalije i Egipćani: €397	Romi, Aškalije i Egipćani: 36,70%	Romi, Aškalije i Egipćani: 58,32%
Srbi: €1.282	Srbi: 3,94%	Srbi: 30.18%
Albanci: €1.051	Albanci: 12,87%	Albanci: 45,85%
Ostali: €866	Ostali: 16,82%	Ostali: 42,96%

U svetlu gore navedenog, očigledno je da, 10 godina nakon proglašenja nezavisnosti, međunarodna zajednica, lokalne i centralne vlasti i civilno društvo imaju još mnogo posla u bavljenju potrebama i zahtevima zajednica Roma i Aškalija.

Član 9.2 Zakona o zaštiti i unapređenju prava zajednica navodi,

„Republika Kosovo razvija programe javnog zapošljavanja i druge inicijative, uz posebno namenjene mere, s ciljem prevazilaženja direktne i indirektna diskriminacije lica koja pripadaju zajednicama. Posebno se uzima u obzir unapređenje položaja zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.”⁷

Uprkos činjenici da se ne pominju konkretno, Zakon o zabrani diskriminacije bitan je i za zajednice Roma i Aškalija. Ovaj zakon garantuje i promoviše načela ravnopravnosti, pravične zastupljenosti i međuetničke tolerancije.

U pogledu smanjenja siromaštva i rastućih stopa nezaposlenosti kod Roma i Aškalija, što je u velikoj meri ishod dugogodišnje socijalne isključenosti, Zakon o državnoj upravi nalaže da svaka javna institucija obezbedi najmanje 10 procenata mesta na državnom nivou rezervisana za pripadnike manjinskih zajednica. Na lokalnom nivou, zaposleni treba da odražavaju etničku strukturu date opštine.

⁶ <https://www.refworld.org/pdfid/5a8418dc4.pdf>.

⁷ www.ecoi.net/en/file/local/1297112/1504_1261396548_law-on-the-protection-and-promotion-of-the-rights-of-communities-and-their-members-in-kosovo.pdf.

Ipak, Zakon o državnoj upravi, koji je stupio na snagu u julu 2010. godine, ukinut je i zamenjen Zakonom o javnim službenicima, koji je usvojen u martu 2019. godine. Novi Zakon o javnim službenicima zadržao je nekadašnju odredbu sa kvotom od 10 procenata zaposlenosti manjinskih zajednica i cilj mu je stvaranje pravne osnove za zaposlenje javnih službenika u institucijama.

U odsustvu kreativnijih načina da se reši ovo pitanje, pravno obavezujuće kvote mogu se pokazati kao korisno sredstvo za zapošljavanje pripadnika romske i aškalijске zajednice. Podaci ukazuju na to da su Romi i Aškalije premalo zastupljeni u centralnim i lokalnim institucijama u odnosu na udeo u populaciji. To bi se delimično moglo pripisati njihovom niskom stepenu obrazovanja i nedostatku kvalifikacija. Nedostatak kratkoročnih kurseva ili stručnih obuka za pripadnike romske i aškalijске zajednice mogao bi dao bude još jedan razlog za njihovu premalu zastupljenost u javnim ustanovama.

Član 11. Uredbe No. 04/2000 Ministarstva za javnu upravu obavezuje javne institucije da sprovode različite programe obuke, poznate kao AMZ (aktivne mere zapošljavanja), u cilju opremanja pripadnika manjinskih zajednica neophodnim veštinama da bi mogli da rade u javnim institucijama. Stoga bi nedovoljno zastupljene zajednice trebalo da ispune navedenu kvotu od 10 posto. Ponekad izazovi poput nedovoljnog poznavanja engleskog jezika ili nedostatak osnovne kompjuterske pismenosti predstavlja prepreku za zaposlenje.

Nacionalna razvojna strategija i prateći plan smatraju se vodećim dokumentima politike za ekonomski rast i održivi razvoj. Nacionalna razvojna strategija deli se na četiri tematska stuba: 1) ljudski kapital, 2) vladavina prava i dobra uprava, 3) razvoj konkurentnih privrednih grana i 4) razvoj infrastrukture. Dok dokument u detalje razrađuje mnoga pitanja od značaja za ekonomski razvoj, koja se veoma tiču manjinskog stanovništva, ove zajednice konkretno pominje samo u odeljku o jačanju sistema imovinskih prava u poglavlju o dobroj upravi i vladavini prava.

Strategija navodi da je „cilj Nacionalne razvojne strategije da jača imovinske sisteme tako što će se fokusirati na jačanje zakonskog okvira, unapređenje tržišta zemljišta, jačanje kapaciteta pravosuđa da rešava sporove iz oblasti imovinskih prava i da realizuje aktivnosti koje će obezbediti bolju zaštitu imovinskih prava za marginalizovane grupe, kao što su manjinske zajednice i devojčice i žene.”⁸

Pominju se marginalizovane grupe i značaj njihove inkluzije u ekonomskom razvoju je prepoznat. Strategija ističe potrebu da se obezbedi socijalna kohezija i inkluzija paralelna sa ekonomskim rastom putem „koji ne isključuje određene grupe od koristi koje potiču iz ekonomskog rasta.”⁹ U razradi se kaže da je „inkluzija potrebna ne samo kao preduslov socijalne pravde i kohezije, nego i zato što pokreće veći i održiviji ekonomski rast.”¹⁰

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

Dalje, dokument prepoznaje druge izazove sa kojima se suočavaju marginalizovane grupe, objašnjava postojeće uzroke i predlaže aktivnosti za rešavanje ovih pitanja. Neka od prepoznatih pitanja su neprijavljeni rad u neformalnoj privredi i nedelotvorno pravosuđe koje doprinosi socijalnoj isključenosti marginalizovanih grupa.

Ovaj strateški dokument koji je izradio kabinet premijera Kosova* fokusiran je na izradu spiska prioriteta, prepoznavanje prepreka i procenu kapaciteta za održiv ekonomski razvoj i rast. Ne odnosi se samo na zajednice Roma i Aškalija konkretno, ali jasno se tiče i njih s obzirom na ciljeve ovog dokumenta.

Obrazovanje

Dokazi ukazuju na to da postoji pozitivna veza između obrazovanja, prihoda i zdravlja. Viši nivo obrazovanja povezan je sa unapređenjem životnog standarda, zdravlja, dugovečnosti i obratno. Niži nivo obrazovanje znači manju verovatnoću da ta osoba nađe posao. Nepismenost se pretače u nezaposlenost, a nezaposlenost se pretače u siromaštvo, koje se opet pretače u loše zdravstveno stanje i veću smrtnost.

Strateški plan za obrazovanje 2017–2021 je glavni dokument politike za razvoj obrazovnog sistema. Ovaj dokument politike do detalja se bavi problemima zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u oblasti obrazovanja, postavlja jasne ciljeve i predlaže mere za prevazilaženje prepreka i ublažavanje ovih problema. Plan utvrđuje sedam strateških ciljeva od značaja za kosovski sektor obrazovanja, od kojih se većina direktno ili indirektno tiče zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

1. Učešće i inkluzija
2. Upravljanje obrazovnim sistemom
3. Osiguranje kvaliteta
4. Usavršavanje nastavnika
5. Nastava i učenje
6. Stručno obrazovanje i obuka i obrazovanje odraslih
7. Visoko obrazovanje

Strateški cilj 1 teži povećanom učešću i obezbeđenju jednakih mogućnosti za razvoj, obuku i obrazovanje svakog pojedinca u obrazovanju do univerzitetskog nivoa. To je najvažniji cilj koji se tiče zajednice Roma i Aškalija, jer na njih najviše utiče nedostatak inkluzije. Strategija postavlja konkretne ciljeve za učešće i inkluziju dece Roma i Aškalija u predškolsko obrazovanje (cilj 70%),

u osnovno obrazovanje (cilj 95%), u niže srednje obrazovanje (cilj 85%) i više srednje obrazovanje (cilj 50%).

U pogledu ovog cilja, strategija predviđa sledeće aktivnosti: usklađivanje programa centara za učenje, izradu propisa za olakšice prilikom upisa i pohađanja romskih i aškalijskih učenika u osnovnim i srednjim školama i organizaciju kampanja za podizanje nivoa svesti o značaju obrazovanja.

Ukratko se pominju „učenici koji pohađaju školu na srpskom jeziku“ i „nizak nivo prisustva u školi“ dece iz marginalizovanih grupa i romske, aškalijske i egipćanske dece naročito, kao dva najveća izazova u ovom sektoru.

Ova strategija pominje podršku za romske, aškalijske i egipćanske učenike preko raznih partnera, uključujući Evropsku uniju, Švajcarsku agenciju za razvoj i saradnju (SDC), „Balkanske suncokrete“ (Balkan Sunflowers), Fond za obrazovanje Roma (REF) i nemačku vladu, sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnologije (MPNT) kao koordinatorom različitih obrazovnih projekata. MPNT se nedavno saglasilo da finansira deo ovog programa.

Strategija je ustanovila konkretne izazove i prepreke inkluziji Roma, Aškalijske i Egipćana i koristi od sistema redovnog školovanja za njih:

1. nedostatak spremnosti opština da olakšaju uslove za upis i pohađanje sve dece iz romske i aškalijske zajednice u ustanove predškolskog i srednjoškolskog obrazovanja;
2. neuspeh da se angažuju timovi na sprečavanju napuštanja školovanja, na nivou škole i opštine.

Osnovno i niže srednje obrazovanje su obavezni, što znači da sva deca školskog uzrasta moraju biti upisana u školu (bilo da je javna ili privatna škola sa dozvolom MPNT) i redovno pohađati. Kosovske institucije su razvile strategije s ciljem rešavanja pitanja napuštanja školovanja i neupisivanja. U tom cilju je oktobra 2014. godine MPNT usvojilo Administrativnu uredbu koja predviđa formiranje ili jačanje timova za sprečavanje i odgovor na pitanje napuštanja i neupisivanja u obavezno školovanje. Takvi timovi, poznati kao PRTAN (timovi za prevenciju i reagovanje na napuštanje i neupisivanje) formirani su širom Kosova* radi postupanja na nivou škole i opštine. Ova Administrativna uredba namenjena je unapređenju i olakšanju pristupa obrazovanju za decu iz svih zajednica, posebno najranjivijih sa najvišim stopama napuštanja i neupisivanja. Dužnost je ovih timova da prate, prepoznaju, reaguju i izveštavaju o slučajevima neupisivanja ili napuštanja školovanja. Ovi timovi u početku utvrđuju specifičnosti slučaja da bi izradili plan i dodelili zadatke svojim članovima. Potom kontaktiraju dete, njegovu/njenu porodicu, prijatelje i druge aktere da bi dobili i razumeli razloge neupisivanja ili napuštanja škole i našli način da dete vrate u školu.

Nacionalna razvojna strategija predviđa intervencije namenjene povećanju upisa u predškolsko obrazovanje povećanjem broja objekata za predškolsko obrazovanje i putem uključivanja privatnih ustanova. Zajednice Roma i Aškalijske se kvalifikuju i mogu da ostvare korist od ovih aktivnosti i mera. Strategija između ostalog sugeriše izgradnju 18 objekata za decu predškolskog uzrasta, posebno u opštinama kojima su hitno potrebni predškolski objekti i kojima oni nedostaju.

Uključivanje ove uzrasne grupe u predškolsko obrazovanje ključno je za njihov kognitivni razvoj. Analiza jasno ukazuje na diskrepance koje postoje između urbanih i ruralnih područja u odnosu na upis dece u predškolsko obrazovanje. Ove diskrepance su čak vidljivije kada je reč o predškolskom upisu dece iz većinske i manjinskih zajednica. Ovaj pristup omogućava priliku za uvrštavanje politike integracije Roma u opšte politike.

Naime, integracija strateškog cilja I (obrazovanje) Strategije za inkluziju Roma i Aškalijske u kosovsko društvo 2017–2021 u Nacionalnu razvojnu strategiju 2016–2021 ima za cilj da proširi inkluziju u predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje. Drugi cilj je pružanje prilika za lični razvoj, obuku i kvalitetno obrazovanje za pripadnike zajednica Roma i Aškalijske. Ova strategija ima za cilj jačanje učešća dece iz romske i aškalijske zajednice u predškolskom obrazovanju sa 53,9 posto (polazna osnova) na 70 posto.

Slično Nacionalnoj razvojnoj strategiji, Strategija za inkluziju zajednica Roma i Aškalijske u kosovsko društvo 2017-2021 sugeriše otvaranje predškolskih odeljenja u školama i izgradnju objekata u romskim i aškalijskim sredinama kao mere za ispunjenje ovog cilja. Dakle, sprovođenje predviđene intervencije u oblasti obrazovanja u okviru Nacionalne razvojne strategije pomoći će sprovođenju strateškog cilja I.

Zdravstvo

Dokument na 63 strane pod naslovom „Strategija za sektor zdravstva 2017–2021“ kratko se dotiče zdravstvenih problema osetljivih grupa, opisujući ih površno i u širokom smislu. Ova strategija samo je zagrebala po površini debelog sloja problema koji okružuju marginalizovane grupe u ovoj oblasti, ne dopire do korena problema lošeg zdravstvenog stanja pripadnika ovih grupa i ne predlaže posebne radnje ili mere za rešavanje tog pitanja. Cilj strategije je da unapredi pristup zdravstvenoj zaštiti osetljivih grupa, ali ne zalazi u detalje o tome.

U pogledu rešavanja potreba osetljivih grupa, Ministarstvo zdravlja saopštava da:

„planira razvoj specifičnih usluga za decu sa posebnim potrebama (autizam i Daunov sindrom), infrastrukturne projekte za hospitalovanje (pružanje usluga za terminalne pacijente), korekcije kojima će se omogućiti fizički pristup licima sa invaliditetom u ustanove javnog zdravlja, izgradnja „toplih“ kanala u Univerzitetkom kliničkom centru i centar

za kvadruplegičare, rešavanje pitanja rodno zasnovanog nasilja i trgovine ljudima, kao i jačanje integracije zdravstvenih usluga u zatvorima”, konstatujući da bi „propust da se reše pitanja osetljivih grupa imao negativan uticaj na celokupno zdravlje stanovništva.”

Kosovo* je usvojilo Zakon o zdravstvenom osiguranju 2014. godine, što je svim građanima dalo pravo i obavezu da imaju obavezan „osnovni paket“ zdravstvenog osiguranja koji obuhvata hitne slučajeve, trudnoću i rođenje deteta, kao i druge osnovne usluge zdravstvene zaštite. Do danas nije primenjen sistem zdravstvenog osiguranja.¹¹

Dok je sistem zdravstvene zaštite na Kosovu* besplatan i otvoren za sve građane, u praksi ovo važi uglavnom za sistem primarne zdravstvene zaštite koji pruža osnovne usluge zdravstvene zaštite, zdravstvenu edukaciju i promovise prevenciju bolesti. Ipak, pristup objektima sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite opterećen je problemima. Sistem javnog zdravlja ne pruža mnogo medicinskih usluga zbog nedostatka stručnosti i/ili medicinske opreme. Uz to, određene laboratorijske analize i medicinsko snimanje ne mogu se obavljati u bolnicama iz raznih razloga, kao što su veoma duge liste čekanja, te su pacijenti primorani da potraže pomoć u privatnom sektoru. To je za mnoge skupo i nepristupačno, posebno za pripadnike zajednica Roma i Aškalija.

Zdravstveni pokazatelji za zajednice Roma, Aškalija i Egipćana verodostojno odražavaju stvarnost njihovog položaja u društvu. Stopa smrtnosti odojčadi kod romske, aškalijske i egipćanske dece procenjuje se kao 41 na 1.000 živorođene dece, u poređenju sa 12 na 1.000 živorođene dece u opštoj populaciji.¹² Jedno od sedmoro dece mlađe od pet godina koje pripada zajednici Roma, Aškalija Egipćana je previše sitno za svoj uzrast. Po planu imunizacije, samo 30 posto dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana kompletno se vakciniše, dok je u ostatku populacije ova obuhvaćenost čak 80 posto. Njihov prosečan životni vek je 58,3 godine, što je znatno ispod proseka za ostatak populacije.

Po Ministarstvu zdravlja, nedavni podaci Nacionalnog instituta za javno zdravlje NIJZ pokazuju da je obuhvaćenost imunizacijom sve dece koja žive na Kosovu* bez obzira na etničku pripadnost 95%. Prema podacima NIJZ, vakcinisano je 7.786 dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Podaci koji se odnose na vakcinaciju uključeni su u analizu Klaster-istraživanja sa više pokazatelja (MICS) 2014.

Jedini sveobuhvatan dokument o zdravlju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji se bavi svim oblastima koje se tiču ovih zajednica je Strategija za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017–2021, koja očigledno nije usklađena sa strategijom za sektor zdravstva koju je usvojilo Ministarstvo zdravlja.

¹¹ www.export.gov/article?id=Kosovo-Health-Industry#targetText=In%202014%20Kosovo%20adopted%20the,system%20has%20not%20been%20implemented

¹² UNICEF, Program za Kosovo. Dostupan na www.unicef.org/kosovoprogramme/children-kosovo.

Stanovanje

Nacionalna strategija o imovinskim pravima (NSPR) ima za cilj da se pozabavi, ojača i obezbedi imovinska prava za sve građane Kosova*.

Svrha NSPR-a je da pruži stratešku viziju osiguranja prava. Daje prioritet i podređuje intervencije radi jasnog definisanja imovinskih prava u zakonu i obezbeđivanja pristupačnih, efikasnih i pristupačnih mehanizama putem kojih ljudi mogu pravno priznati svoja prava, a zatim formalizovati svoja prava upisom u katastar. Prava formalizovana i upisana u katastar tada mogu efikasnije i doslednije sprovoditi sudovi i vladine agencije koje pružaju veću sigurnost. Da bi obezbedio sigurna prava za sve, NSPR prepoznaje izazove sa kojima se suočavaju žene, raseljena lica i raseljena lica i pripadnici nevećinskih zajednica u potpunosti u praksi ostvaruju svoja imovinska prava i predlaže posebne mere za rešavanje ovih izazova.

Po Strategiji za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo 2017–2021, potrebe za stanovanjem pripadnika ovih zajednica procenjuju se na oko 6.000. S obzirom na to da je po poslednjem popisu bilo oko 36.000 pripadnika ove tri zajednice, to znači da svaki šesti Rom, Aškalija ili Egipćanin ima potrebu za nekom vrstom socijalnog stanovanja.

U tu svrhu, Skupština Kosova* je usvojila Zakon o finansiranju posebnih programa stanovanja, kako bi se „stvorile mogućnosti održivog stanovanja za porodice ili pojedince koji nisu u ekonomskom stanju da izdrže ponude slobodnog tržišta i odredila sredstva za kupovinu i upotrebu posebnih programa stanovanja.”

Zakon je inkluzivan za sva osetljiva lica. Obezbeđenje socijalnog stanovanja je u nadležnosti opština, dok je Ministarstvo zaštite životne sredine i prostornog planiranja odgovorno za praćenje i sprovođenje zakona. Prema članu 25, opštine treba da izrade trogodišnje programe i projekte stanovanja.

Zakon o finansiranju stanovanja za posebne programe i dalje je na snazi.¹³ Prema revizorskom izveštaju o sprovođenju ovog zakona na lokalnom nivou za period 2013–2017,¹⁴ opštine su podržale ukupno 444 zahteva za socijalno stanovanje iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

Prema Vladinom godišnjem izveštaju o praćenju sprovođenja Akcionog plana za integraciju Roma, petnaest opština je izradilo trogodišnje programe, devet ih je usvojilo, ali samo četiri zapravo rade na konkretnim projektima.

¹³ [https://mmp.h.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Legjislacioni/pdf-test%20\(48\).pdf](https://mmp.h.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Legjislacioni/pdf-test%20(48).pdf).

¹⁴ file:///C:/Users/PC/Documents/Downloads/RaportiAuditimit_PVB_Shqip.pdf.

Iako je usvojeno više podzakonskih akata da bi se podržalo sprovođenje ovog zakona, Vlada je usvojila Koncept¹⁵ za izmene i dopune Zakona o socijalnom stanovanju kroz finansiranje posebnih programa u aprilu 2015, zbog zakonodavne složenosti, nedostataka i teškoća u njegovom sprovođenju. Prema Ministarstvu zaštite životne sredine i prostornog planiranja, nacrt Zakona o socijalnom stanovanju je izrađen i svi procesi javne rasprave i konsultacija su završeni, dok se finansijska implikacija Zakona nalazi na mrtvoj tački i mora se uskladiti sa Ministarstvom finansija.

Nalazi

1. Kreatori politika i relevantne organizacije civilnog društva često previđaju 10 Osnovnih zajedničkih principa¹⁶ za inkluziju Roma i Aškalija prilikom izrade i realizacije dokumenata politike, projekata i programa. To važi i posebno u pogledu principa 2 i 4 Osnovnih zajedničkih principa. Veoma retko vidamo namenske politike ili intervencije usmerene ka Romima i Aškalijama, koje se prošire i izvan ciljne grupe da bi obuhvatile i druge marginalizovane grupe. Time su planovi i postupci isključivi, što je u suprotnosti sa „duhom“ principa 2 koji nalaže da budu eksplicitni, ali ne i ekskluzivni. Uz to, malo se truda uložilo da se obezbedi korist od širih inicijativa politike za Rome, Aškalije i Egipćane; to znači da su relevantni akteri koji nisu uspeli da iljaju na vodeće organizacije civilnog društva Roma Aškalija i Egipćana uglavnom preokupirani namenskim pristupom inkluziji Roma i ne obraćaju dovoljno pažnje na ideju da opšte politike postanu inkluzivne za Rome.

S druge strane, Kosovo* ima svoje zakone koji su inkluzivni. Vlada Kosova* izradila je sveobuhvatno zakonodavstvo kao što je Zakon o zaštiti i unapređenju prava zajednica i njihovih pripadnika na Kosovu*, Zakon o zaštiti od diskriminacije, Zakon o upotrebi jezika i drugi mehanizmi, poput Konsultativnog veća zajednica, Kvote za inkluziju u institucije Kosova*.

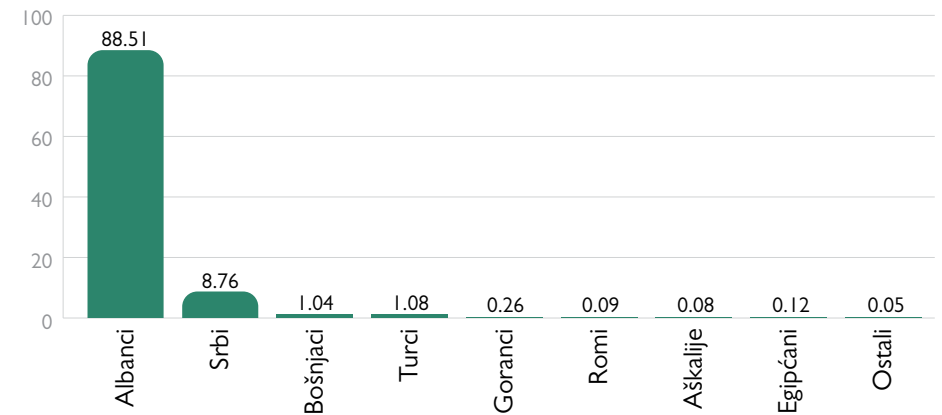
2. Kvota od 10 posto koju propisuje novi Zakon o javnim službenicima olakšava pripadnicima manjinskih zajednica zaposlenje u javnom sektoru, posebno onima sa visokim obrazovanjem. Dok se ovaj vid pozitivne afirmacije pokazao kao delotovorno sredstvo za smanjene nezaposlenosti i za osnaživanje manjinskih zajednica uopšte, suprotno očekivanjima, ovi podaci otkrivaju da pripadnici zajednica Roma i Aškalija nisu imali koristi od pomenute kvote.

3. Procena zaposlenosti pripadnika manjinskih zajednica u državnoj upravi i javnim preduzećima, koju je u maju 2013. godine objavio kabinet predsednika Vlade/Kancelarija za pitanja zajednica, najsveobuhvatniji je dokument o zapošljavanju pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Ova dubinska analitička procena zastupljenosti manjina u državnoj upravi sprovedena je da bi se stekla precizna slika o zastupljenosti manjinskih zajednica u državnoj upravi i javnim preduzećima, kao i da bi se izmerio nivo primene zakonski obavezne kvote od 10 posto za

manjinske zajednice. Uz analitičnost, ova studija je i uporedna jer poredi sadašnju situaciju sa onom iz 2010. godine. Zapošljavanje manjinskih zajednica u institucijama centralnog i lokalnog nivoa bilo je 7,7 posto 2013. godine. Štaviše, Romi i Aškalije su relativno malo zastupljeni u odnosu na njihov udeo u stanovništvu. Situacija sa javnim preduzećima nije zadovoljavajuća (pripadnici manjinskih zajednica čine samo 2,2 posto zaposlenih u ovim preduzećima). Zabeležen je i blago negativan trend podataka iz 2010. godine o zastupljenosti manjina u javnim preduzećima. Međutim, zastupljenost manjinskih zajednica u lokalnoj samoupravi poboljšala se u odnosu na izveštaj iz 2010. godine (sa 5,5% na 8,8%).

Skorašnji podaci ukazuju na to da, dok je zaposlenost manjinskih zajednica porasla i prerasla kvotu od 10 posto, ovo povećanje je u velikoj meri nesrazmerno. Izveštaj o stanju državne uprave iz 2018. godine, koji je pripremlilo Odeljenje za državnu upravu otkrio je da su manjinske zajednice činile više od 11 posto zaposlenih u državnoj upravi na lokalnom i centralnom nivou.

Tabela koja sledi prikazuje sastav državne uprave na lokalnom i centralnom nivou u 2017. godini, razvrstan po etničkoj pripadnosti. Ova tabela pokazuje da su Romi, Aškalije i Egipćani imali najmanje koristi od politike desetoprocentnih kvota.

Prema tome, **treba preduzeti mere da se obezbedi to da državna uprava odražava različitost naroda i da se kvota od 10 posto pravično podeli na manjinske zajednice srazmerno njihovom udelu u stanovništvu.**

4. Pripadnici marginalizovanih grupa, uključujući i one iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, verovatnije će raditi u svojoj ekonomiji gde su loše plaćeni, ne uživaju zakonsku i zdravstvenu zaštitu i izlažu se nebezbednim uslovima za rad. **Treba otpočeti transformaciju neprijavljenog rada Roma u regularnu tržišnu privrednu.**

¹⁵ file:///C:/Users/PC/Documents/ROMA%202/KD_Banim_Social_-_MMPH.pdf.

¹⁶ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7573706d-e7c4-4ece-ae59-2b361246a7b0>

5. Pripadnici Roma i Aškalija pate od slabijeg zdravlja nego većina stanovništva. To stoji i u velikoj meri se može pripisati sistemskoj isključenosti. Nizak nivo obrazovanja, loši uslovi života i nedostatak edukacije o zdravlju takođe mogu imati svoj udeo u tome. Trenutno ne postoji nijedan zdravstveni program koji je konkretno namenjen zajednicama Roma i Aškalija ili drugim osetljivim grupama. **Vlada treba da pripremi konkretne programe skrojene po meri osetljivih grupa. Strategija u sektoru zdravstva treba da se uskladi sa Strategijom za inkluziju zajednica Roma i Aškalija u kosovsko društvo.**

6. Upis u matične knjige, naročito za neupisanu decu, ozbiljan je izazov koji je prisutan u mnogim sredinama nakon sukoba. To može trajati godinama usled uništenja dokumenata koja potvrđuju upis.

Kosovo* je preduzelo mere protiv apatridije u skladu sa najuglednijim međunarodnim konvencijama o sprečavanju apatridije. Institucije su pristupile: unapređenju zakonodavstva i sprovođenju zakona u cilju sprečavanja apatridije kod dece, podizanja nivoa svesti o značaju upisa u matične knjige rođenih, da deca ne bi ostala neprijavljena. **Zakon o državljanstvu sadrži odredbe namenjene lakšem sticanju državljanstva.**

Nedostatak svesti o značaju upisa i nemogućnost da se plate administrativne takse glavni su razlozi za veći broj neprijavljene dece iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Izveštaj UNHCR-a tvrdi da je 618 pripadnika ovih zajednica, otprilike 2,5 posto, u riziku od apatridije. Od tog broja, 65 posto su deca.¹⁷

Prema Ministarstvu za administraciju lokalne samouprave, Ministarstvo svake godine šalje dopis opštinama da proglase mesec april besplatnim za upis lica i dece rođenih van sistema zdravstvene zaštite. Ministarstvo za administraciju lokalne samouprave, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, prati upis građanskog statusa na osnovu dve Administrativne uredbe, br. 24/2015 i br. 17/2015 koje je donelo Ministarstvo unutrašnjih poslova. **Ova informacija treba da bude vidljivija i dostupnija za romske zajednice.**

7. Primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita otvorene su za sve stanovnike (uključujući i neprijavljenu decu) i besplatne su. Nikome se ne sme uskratiti pristup zdravstvenim uslugama, ali je izazov u tome što javni sektor ne obavlja mnoge dijagnostičke i terapijske procedure. **Neprijavljena deca mogu da se leče i neguju u privatnim bolnicama, ali moraju da plate za te usluge. Vlada treba da uvede sistem i snosi troškove za osetljive grupe koje ne mogu da priušte ove usluge.**

8. **Politika inkluzije Roma ne posvećuje dovoljno pažnje javnoj komunikaciji**, koja može imati glavnu ulogu u ostvarenju bolje prihvaćenosti u društvu.

9. Kad je reč o rodnoj dimenziji, opšte politike nisu se pozabavile pitanjem podrške detetu i u manjoj meri nasiljem u porodici i trgovinom ljudima. Dok se podrška detetu ne pominje u Strategiji za inkluziju Roma i Aškalija, **pitanju nasilja u porodici i trgovine ljudima posvećena je jedna jedina rečenica pod „informativna kapmanja o planu socijalne zaštite i pružanju socijalnih usluga“** gde se kaže da „NVO treba da informišu žene i decu iz ovih zajednica o njihovim pravima i uslugama koje su dostupne u slučaju nasilja u porodici.“¹⁸

Dobra praksa

1. Postavljanje kvota kao dobra praksa: politika sa kvotama nije se pokazala efikasnim sredstvom za ublažavanje neravnopravnosti i nezaposlenosti kod pripadnika zajednica Roma i Aškalija, iako im je pružila mogućnost zaposlenja. Politika kvota je korisna i treba je nastaviti, dok nosioci treba da za svaku manjinu obezbede zastupljenost srazmernu udelu svake zajednice u stanovništvu.

2. Projekat od 40 centara za učenje u zajednici izradile su organizacije civilnog društva uz finansijsku podršku stranih donatora. Oni rade u 15 opština od 2000. godine, u cilju unapređenja uspeha u školi, sprečavanja napuštanja školovanja, edukovanja o seksualnom i reproduktivnom zdravlju kao i drugih mera. Ovaj projekat je eksplicitan, ali ne i isključiv. Eksplicitan u smislu da je namenjen deci iz manjinskih zajednica, pre svega Romima, Aškalijama i Egipćanima, ali nije isključiv u smislu da je otvoren i za decu iz svih zajednica koja ne postižu dobre rezultate ili su u riziku da napuste školovanje. Tokom godina, centri za učenje postali su toliko uspešan primer da su sada sastavni deo obrazovnog sistema. Da bi se podržali učenici iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana u poboljšanju uspeha u školi, MPNT je izradilo Administrativnu uredbu 19/2018 koja razjašnjava kriterijume i procedure za uspostavljanje i funkcionisanje Centara za učenje, putem kojih se učenicima iz zajednica pruža dodatno obrazovanje. Svrha Uredbe je da pomogne organizacijama civilnog društva ili opštinama koje žele da osnuju ili da nastave da vode centre za učenje. Da bi se registrovao centar za učenje, podnosilac zahteva mora da ispuni određene uslove i kriterijume date u Administrativnoj uredbi.

3. Timovi za sprečavanje i reagovanje treba da prate prisustvo na nastavi i napuštanje škole i da shodno tome reaguju.

4. Rad sekretarijata za obrazovanje u opštinama i rad Opštinske komisije za reintegraciju lica nakon repatrijacije, kojima koordiniraju Opštinske kancelarije za zajednice i povratak, omogućavaju deci povratnika da se brzo i lako reintegrišu u obrazovni sistem.

¹⁷ www.unhcr.org/ibelong/kosovo-joint-strategy.

¹⁸ http://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/docs/ANG-STRATEGJIA_P%3C3%8BR_P%3C3%8BRFSHIRJEN_E_KOMUNITETEVE_ROM_DHE_ASHKALI_N%3C3%8B_SHOQ%3C3%8BRIN%3C3%8B_KOSOVARE_2017-2021.pdf

5. Opština Prizren prva je opština koja podstiče nastavu u sistemu osnovnog školstva na romskom jeziku i nastavu na kojoj se uči o romskoj istoriji i kulturi.

Prepreke

1. Nedostatak obrazovanja ograničava mogućnosti zaposlenja. Obrazovanje je važno za individualno i kolektivno osnaživanje. Mnogo dece iz osetljivih zajednica je angažovano na dečijem radu da bi pomoglo svoje porodice.

2. Pitanje preuranjenih brakova ovde nije od pomoći. Ovo osetljivo pitanje zahteva sveobuhvatan pristup. Odgovarajuće mere i intervencije trebalo bi da donesu ogromne rezultate. Podsticaji vlade i opština u vidu bespovratnih sredstava za učenike i studente, dodaci za porodice i rad sa pripadnicima zajednice na značaju obrazovanja i protiv preuranjenih brakova neke su od mera/ intervencija za bavljenje ovim pitanjem.

3. Najčešća prepreka za visoko obrazovanog Roma da nađe zaposlenje u privatnom sektoru je nedostatak prethodnog iskustva. To je situacija mnogih mladih ljudi (uključujući i one iz većinske populacije). A ponekad se taj zahtev koristi kao izgovor za nezapošljavanje pripadnika manjinskih zajednica. Međutim, kvota od 10 posto trebalo bi da olakša zaposlenje obrazovanih Roma i Aškalija u javnim institucijama.

3. Većini organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima od interesa za Rome, Aškalije i Egipćane nedostaju neophodni kapaciteti i znanje za sprovođenje složenih projekata i za težnju ka uvođenju u sve politike.

Preporuke

1. Obezbediti bolje razumevanje i sprovođenje Zajedničkog osnovnog načela za inkluziju Roma, sa posebnom pažnjom posvećenom načelu 2 „težnja uvođenju inkluzije u sve politike”¹⁹.
2. Da bi se inkluzija Roma uvela u opšte programe, projekte i intervencije, treba obezbediti mere jačanja kapaciteta i razmene prakse u intervencijama među zainteresovanim stranama.
3. Obezbediti uključenost konkretnog pominjanja Roma i drugih osetljivih grupa u sva dokumenta opštih politika koje se bave pitanjem socijalne inkluzije.

¹⁹ ec.europa.eu Substantive policies on Roma integration - Recommendations to Member States (Suštinske politike za integraciju Roma – preporuke državama članicama)

4. Preduzeti neophodne korake ka sprovođenju programa stručnog obrazovanja i povećati upis manjina na ove programe.
5. Obezbediti informisanost pripadnika romske i aškalijske zajednice o dostupnim prilikama za obuku i zaposlenje koje su otvorene za sve građane.
6. Transformisati neprijavljeni rad Roma u prijavljeni rad tako što će prijavljeni rad biti isplativiji i lakši za poslodavce i zaposlene.
7. Boriti se protiv dvojne diskriminacije prema Romkinjama i Aškalijkama postavljanjem kvota u zapošljavanju i povećanjem nivoa i broja raspoloživih grantova i stipendija.
8. Relevantni organi vlasti treba da preuzmu neophodne korake da obezbede bolju usklađenost strategija za inkluziju Roma sa centralnim politikama obrazovanja, zapošljavanja, javnog zdravlja i stanovanja.
9. Stručnjake za stambenu politiku trebalo bi da vodi NSPR koji pruža sigurna prava i prepoznaje izazove sa kojima se suočavaju žene, raseljena lica i pripadnici nevećinskih zajednica prilikom planiranja stambenih mera za zajednice Roma i Aškalija.
10. Prikupljanje podataka o stanovanju, mapiranje potreba romskih naselja treba da postane redovna praksa nadležnih institucija predvođenih Ministarstvom za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje.
11. Izrada programa, obezbeđenje sredstava i socijalnih stanova kao systemska odgovornost opština.
12. Ministarstvo za zaštitu životne sredine i prostornog planiranja treba da ustanovi praćenje primene Zakona o finansiranju stanovanja ta specifične programe.
13. Agencija za upis u matične knjige treba da olakša sticanje državljanstva neupisanim licima i pruža pravne savete za izdavanje izvoda iz matičnih knjiga, dok rade na jačanju svesti i promociji primene gore pomenutih zakona.
14. Relevantni organi vlasti i organizacije civilnog društva treba da intenziviraju aktivnosti kako bi bolje informisali zajednice o raspoloživosti zdravstvenih usluga kao što su vakcinacija, pregledi zbog raznih bolesti, reproduktivno zdravlje žena i rad centara za socio-medicinsko savetovanje i mobilnih klinika.
15. Izraditi specifične nastavne planove i programe o kulturi i istoriji Roma i Aškalija i uvesti ih u nacionalni obrazovni sistem. To će dovesti do unapređenja borbe protiv diskriminacije i predrasuda.
16. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije i relevantne opštine treba da preuzmu vlasništvo nad ovim procesom i zajednički finansiraju centre za učenje. Ministarstvo treba da preduzme neophodne korake kako bi se povećao broj centara za učenje u drugim opštinama.

17. Svaka opšta politika može i treba da se koristi za forsiranje integracije zajednica. Centralne politike imaju potencijal (bez potrebe da se skroje po meri konkretnih marginalizovanih grupa) da služe svrsi integracije Roma i Aškalija većina njih je isprepletana sa planovima za integracije Roma i Aškalija:
 - a. Nacionalna razvojna strategija 2016–2021, koja u svojoj srži ima ljudski kapital i obrazovanje i predviđa intervencije namenjene većem upisu u predškolske ustanove i bolji kvalitet nastave u osnovnim i srednjim školama;
 - b. Uskladiti sektorske strategije za zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, zapošljavanje i stanovanje sa ciljevima integracije Roma;
 - c. Civilni sektor treba da postavi politike kvota tako da obezbedi korist za zajednice Roma i Aškalija od politike 10 procenata srazmerno njihovom udelu u opštoj populaciji.

Roma Integration Action Team Office

Ruzveltova 61, 11000 Belgrade, Serbia
T: +381 (11) 4046 891 F: +381 (11) 4046 894

rcc.int/romaintegration2020

[RomaIntegration2020](https://www.facebook.com/RomaIntegration2020)

[RomaIntegration](https://twitter.com/RomaIntegration)

RegionalCooperationCouncil

Regional Cooperation Council Secretariat

Trg Bosne i Hercegovine 1/V
71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
T +387 33 561 700 F +387 33 561 701 E rcc@rcc.int

rcc.int

[RegionalCooperationCouncil](https://www.facebook.com/RegionalCooperationCouncil)

[rcc.int](https://twitter.com/rcc.int)

[RCCSec](https://www.youtube.com/RCCSec)

[RegionalCooperationCouncil](https://www.linkedin.com/company/RegionalCooperationCouncil)

Co-funded by
the European Union

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**